

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

VÝZKUM MLUVY DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU Z HLEDISKA PSYCHOLINGVISTKY

Linguistic Analysis of Production of a Czech Speaking Child from psycholinguistic point
of view

Bakalářská práce

Autor: Zuzana Dulíková

Studijní program: B7310 Filologie

Studijní obor: Jazyková a literární kultura

Vedoucí práce: PhDr. Lukáš Zábranský, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Zuzana Dulíková

Studium: P13920

Studijní program: B7310 Filologie

Studijní obor: Jazyková a literární kultura

Název bakalářské práce: **Výzkum mluvy dětí předškolního věku z hlediska psycholingvistiky**

Název bakalářské práce AJ: Linguistic Analysis of Production of a Czech Speaking Child from psycholinguistic point of view

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce bude pojednávat o charakteru mluvy dětí předškolního věku z hlediska psycholingvistiky. Lingvistický pohled bude směřován na fázi následující po raných projevech česky hovořícího dítěte, tedy zhruba od třetího roku dítěte. Zkoumán bude projev při rozmanité interakci dětí s pedagogem. Nebudou opomíjeny aspekty typu: pragmatika, neverbální komunikace, raná syntax. Práce se bude skládat ze dvou částí. V první teoretické shrnu dosavadní teoretické poznatky o tématu a vyberu z nich výchozí teze, ty pak budu v praktické části verifikovat formou výzkumu v terénu na dětech v mateřské škole.

Bytešníková, I. Komunikace dětí předškolního věku. Praha 2012. Čapek, J. Čapková, M. Pozitivní výchova sourozenců v rodině. Praha 2010. Dittrichová, J. a kol. Chování dítěte raného věku a rodičovská péče. Praha 2004. Doherty-Sneddon, G. Neverbální komunikace dětí. Praha 2003. Dostálová, L. Komunikace dětí předškolního věku. Češtinář, 19, 2008-2009, s. 37-46. Hendl, J. Kvalitativní výzkum. Praha 2008. Kesselová, J. Lingvistické štúdie o komunikácii detí. Prešov 2001. Kutálková, D. Vývoj dětské řeči krok za krokem. Praha 2005. Müllerová, O. Hoffmannová, J. Kapitoly o dialogu. Praha 1994. Nebeská, I. Úvod do psycholingvistiky. Praha 1992. Průcha, J. Dětská řeč a komunikace. Praha 2011. Saicová Římalová, L. Když začínáme mluvit /Lingvistický pohled na rané projevy česky hovořícího dítěte/. Praha 2013. Sedláková, M. Vybrané kapitoly z kognitivní psychologie. Praha 2004. Strašíková, B. Z dětských mudrosloví. Specifické znaky dětské psychiky. Praha 2000. Šulová, L. Raný psychický vývoj dítěte. Praha 2004. Vágnerová, M. Vývojová psychologie. Dětství a dospívání. Praha 2012. Vaňková, I. a kol. Co na srdci, to na jazyku. Praha 2005.

Garantující pracoviště: Katedra českého jazyka a literatury, Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Lukáš Zábranský, Ph.D.

Oponent: prof. dr hab. Jaroslav Lipowski

Datum zadání závěrečné práce: 19.1.2015

Jméno a příjmení autora: Zuzana Dulíková

Název diplomové práce: Výzkum mluvy dětí předškolního věku z hlediska psycholingvistiky

Název práce v angličtině: Linguistic Analysis of Production of a Czech Speaking Child from psycholinguistic point of view

Katedra českého jazyka a literatury

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Lukáš Zábranský, Ph.D.

Rok obhajoby: 2016

Anotace

Bakalářská práce bude pojednávat o charakteru mluvy dětí předškolního věku z hlediska psycholingvistiky. Lingvistický pohled bude směřován na fázi následující po raných projevech česky hovořícího dítěte, tedy zhruba od třetího roku dítěte. Zkoumán bude projev při rozmanité interakci dětí s pedagogem. Nebudou opomíjeny aspekty typu: pragmatika, neverbální komunikace, raná syntax. Práce se bude skládat ze dvou částí. V první polovině shrnu dosavadní teoretické poznatky o tématu a vyberu z nich výchozí teze, ty pak budu v praktické části verifikovat formou výzkumu v terénu na dětech v mateřské škole.

Annotation

The bachelor thesis will discuss the nature of speech of preschool children in terms of psycholinguistics. A linguistic view will be focused on the stage when the early language skills of a Czech-speaking child appear, roughly from the third year of its life. Communication in diverse interaction of children with the teacher will be studied. Aspects such as: pragmatics, nonverbal communication and early syntax will not be omitted. The thesis will consist of two main parts. In the first theoretical one, I will summarize existing theoretical knowledge of the subject and some of them I will use as initial principles, which I will then verify in the practical part through conducting field research on children in nursery school.

Klíčová slova

předškolní věk, psycholingvistika, řeč, jazyk, řečový vývoj, komunikace

Keywords

preschool age, psycholinguistics, speech, language, speech development, communications

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci *Výzkum mluvy dětí předškolního věku z hlediska psycholingvistiky* vypracovala samostatně pod vedením PhDr. Lukáše Zábranského, Ph.D., a uvedla v ní všechny použité literární a jiné odborné zdroje v souladu s právními předpisy, vnitřními předpisy Univerzity Hradec Králové a vnitřními řády pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové.

V Hradci Králové dne 26. května 2016

---

vlastnoruční podpis autora

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce PhDr. Lukáši Zábranskému, Ph.D., za cenné připomínky a odborné rady, kterými přispěl k vypracování této bakalářské práce. Dále děkuji mateřské škole v Nové Vsi pod Pleší a svým kolegyním za trpělivost a pomoc, bez nich by jistě tato práce nemohla vzniknout.

OBSAH

ÚVOD	1
TEORETICKÁ ČÁST	3
1.1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA.....	4
1.1.1 Základní pojmy	4
1.1.2 Dosavadní výzkumy	5
1.2 PSYCHOLINGVISTIKA.....	6
1.3 CHARAKTERISTIKA PŘEDŠKOLNÍHO OBDOBÍ.....	7
1.3.1 Výtvarný projev předškolního dítěte.....	8
1.3.2 Hra v předškolním věku.....	9
1.3.3 Socializace dítěte v předškolním věku	10
1.4 ŘEČ DÍTĚTE V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU	11
1.4.1 Osvojování mateřského jazyka	11
1.4.2 Předškolní věk.....	13
1.5 JAZYK A ŘEČ V RÁMCOVÉM VZDĚLÁVACÍM PROGRAMU	14
1.6 ÚLOHA UČITELKY V MATEŘSKÉ ŠKOLE A JEJÍ JAZYKOVÝ VZOR	17
PRAKTICKÁ ČÁST	18
2.1 ANALÝZA AKTIVNÍ SLOVNÍ ZÁSOBY DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU	19
2.2 O PŘÍRUČCE „PANÍ UČITELKO, POVÍDEJ... ANEB VESELÁ PŘÍRUČKA DO MATEŘSKÝCH ŠKOLEK“	28
2.2.1 Výběr tématu a důvody, proč jsem si právě dané téma vybrala.....	28
2.2.2 Cíl příručky.....	29
2.2.3 Koho a proč chci oslovit?.....	29
2.2.4 Co má kniha přinést čtenářům?.....	30
2.2.5 Jakým způsobem jsem při psaní postupovala?	31
2.2.6 Zhodnocení	32
ZÁVĚR	34
SEZNAM LITERATURY A ZDROJŮ	35
SEZNAM GRAFŮ A TABULEK	38
SEZNAM PŘÍLOH	39

ÚVOD

„Na počátku bylo slovo...“ (Jan, 1. kapitola, Bible)

Schopnost lidské bytosti dorozumět se nám připadá natolik samozřejmá, že si často neuvědomujeme, jak se nám to daří. Rozvoj řeči je těsně spjat s rozvojem myšlení. To, zda dítě mluví a jestli vůbec mluví, je častým námětem rozhovorů mezi rodiči. První slova jsou s napětím očekávána celým příbuzenstvem a ještě dlouhé roky se mluví o tom, kdy přesně jsme poprvé vyslovili „bába“ či „máma“.

Ačkoli má zájem o dětský jazyk relativně dlouhou tradici, konkrétně tématu psycholingvistiky a výzkumu dětské řeči není věnováno příliš pozornosti, na rozdíl od zahraničí, kde vzniklo a vzniká k tomuto tématu velké množství literatury, a právě tento nedostatek si klade za cíl alespoň částečně zacetit tato bakalářská práce. V současné české jazykovědě není osvojování jazyka dětmi ústředím zájmu, práce věnované tomu tématu vznikly většinou před desítkami let.¹

Bakalářská práce obsahuje dvě části a každá z těchto částí má několik podkapitol. V teoretické části jsou prezentovány informace, které jsem získala podrobným studiem odborné literatury. V první kapitole jsou zmiňovány základní pojmy a fakta, která se týkají jazyka a řeči. Druhá kapitola pojednává o psycholingvistice, ve třetí kapitole se věnuji charakteristice předškolního období dítěte, které je velmi rozmanité, pestré a ve všech svých úsecích fascinující. Čtvrtá kapitola teoretické části popisuje specifika dětské řeči a dětské komunikace vůbec. Ve dvou závěrečných kapitolách se věnuji úloze učitelky v mateřské škole a Rámcovému vzdělávacímu programu pro předškolní vzdělávání.

V praktické části se budu věnovat výzkumu aktivní slovní zásoby dětí v předškolním věku a psaní příručky, která vznikla díky mé práci a díky dětem v mateřské škole v Nové Vsi pod Pleší.

---

¹ SAICOVÁ, ŘÍMALOVÁ Lucie. Když začínáme mluvit. V Praze 2013, str. 9

Výzkumná část se zaměřuje na zkoumání vývoje řeči a jazykových schopností u dětí v předškolním věku, konkrétně na děti mezi čtvrtým a pátým rokem života.

Jsem učitelkou v mateřské škole třetím rokem a stále se učím porozumět specifikám dětské řeči a natolik mě fascinuje, že jsem se rozhodla pomoci všem učitelům, kteří s láskou dělají svou práci a snaží se stále vzdělávat. Příručka, kterou jsem sestavila pod odborným vedením PhDr. Lukáše Zábranského Ph.D., a s pomocí svých kolegyně si klade za cíl podat všem učitelům i rodičům informace o vývoji předškolního dítěte, o dětské řeči a o důležitosti jazykové výchovy v mateřské škole. Metodická část obsahuje náměty k hrám a různým činnostem, které jsem „posbírala“ za svou praxi.

Není to však typická příručka o teorii, každá kapitola je doplněna o dětská moudra v barevných bublinách. Celé měsíce jsme s kolegyněmi pečlivě zapisovaly všechny důležitosti, které nám přišly zajímavé, nebo prostě jen legrační. Účelem příručky je nejen předat poznatky, ale také potěšit. Jako inspirace mi posloužila kniha Blanky Strašíkové „Z dětských mudrosloví. Specifické znaky dětské psychiky“, nejhodnotnější inspirací mi však byla má třída dětí, které mě denně „zásobují“ množstvím důležitých informací.

TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Teoretická východiska

Následující podkapitoly se věnují základním pojmům v oblasti řeči a komunikace a dosavadním výzkumům, které se touto problematikou zabývají.

1.1.1 Základní pojmy

V rámci lidské komunikace rozlišujeme pojmy, jako jsou řeč, jazyk a mluva. I když se zdá, že jsou si podobné nebo dokonce stejné, je mezi nimi značný rozdíl. Řečí rozumíme biologickou vlastnost, jejíž kódování a dekódování se řídí podle obecně platných pravidel. Verbální řeč, tedy dorozumívání se slovy, může mít různé podoby: řeč mluvená, psaná nebo čtená. Neverbální řeč, mimoslovní, je nazývána řečí těla. Na úrovni myšlenek hovoříme o řeči vnitřní. Řeč je vždy projevem osobnosti s mnohými individuálními charakteristickými rysy.

V případě jazyka se jedná o specifickou vlastnost jisté skupiny osob. Jazyk je podřízen daným zákonům z gramatiky, sémantiky, fonologie, fonetiky a náleží vymezené etnické skupině, je to jev společenský. Mluva (promluva) je projevem jazyka v daném momentu. Liší se v tom, kdo ji produkuje. Díky promluvě, tedy používání jazyka, můžeme vysledovat obecné zákonitosti, které mají svou platnost pro řeč, pomůže nám odhalit také případné jazykové odchylky od normy.²

V rámci výzkumů osvojování jazyka dítětem se užívá mnoho termínů, které často nejsou přesně definovány. Týká se to pojmů osvojování, dětská řeč a dětský jazyk. Osvojováním rozumíme postupné získávání jazykových a komunikačních schopností.³ Termín dětská řeč a dětský jazyk se ne vždy v případě výzkumů odlišují, příčin může být mnoho – např. autoři, kteří se zabývají touto problematikou, nejsou lingvisté. Nebývá snadné určit ani to, zda je popisován systém jazyka nebo to, jak dítě jazyka ve svých projevech užívá. V této práci upřednostním termín dětská řeč, protože se soustředuji na

---

² NOVÁK, A. Vývoj dětské řeči: Fyziologie, jeho poruchy, diagnostika a léčba. Praha, Knihovna: 1999, str. 178

³ SAICOVÁ, ŘÍMALOVÁ Lucie. Když začínáme mluvit. V Praze 2013, str. 12

analýzu projevů dětí. Důležitý je i pojem dětská komunikace, který je širší, nežli dětská řeč, protože zahrnuje verbální i neverbální prostředky komunikace. ⁴

1.1.2 Dosavadní výzkumy

První výzkumy k objasnění fenoménu dětské řeči se začaly objevovat koncem 19. století a začátkem 20. století. Byli to zejména němečtí psychologové, kteří prováděli záznamy o dětské řeči. Již v této době šel psychologický zájem o studium řeči ruku v ruce s pedagogikou. V roce 1898 vydal Gustav Lindner dílo „*Ze zahrádky dětské řeči: Příspěvek k jazykovému a duševnímu vývoji v prvních čtyřech letech života*“, v této práci uvedl data se záznamů svého čtyřletého syna. Zájem o aspekty dětské řeči v zahraničí vyvolal zájem o toto téma i u nás. František Čáda, profesor psychologie a filozofie, byl průkopníkem psychologie dítěte, položil také základy vědeckého zkoumání dětské řeči.

V současnosti bývá výzkum osvojování jazyka dítětem kladen na pomezí více disciplín, zejména psychologie a lingvistiky. Někdy se hovoří o vývojové psycholingvistice nebo pedolinguistice. Stejně jako v případě jiných jazyků projevovali o osvojování češtiny v novodobé historii zájem badatelé hlavně z nelinguvistických oborů. V češtině v tomto rámci vzniklo mnoho prací, spíše jsou to psychologicky orientované výklady, které zmiňují vývoj řeči v rámci psychického vývoje nebo různé popularizační příručky určené rodičům či pedagogům. Podobné práce však většinou nevycházejí z vlastního výzkumu autorů, ale často shrnují poznatky odborné literatury. ⁵

Objevují se i výzkumy osvojování češtiny dětmi orientované jazykovědně, ale takovéto práce vznikají spíše jednotlivě. V současnosti se systematicky věnuje osvojování jazyka F. Smolík, jehož hlavní obor je vývojová psycholingvistika, V této oblasti se zabývá hlavně:

- osvojováním slovosledu a pádových tvarů, porozuměním gramatické struktury v raném věku
- vlivem sémantických vlastností slov na osvojování gramatických jevů a struktur

---

⁴ SAICOVÁ, ŘÍMALOVÁ Lucie. Když začínáme mluvit. V Praze 2013, str. 13

⁵ SAICOVÁ, ŘÍMALOVÁ Lucie. Když začínáme mluvit. V Praze 2013, str. 14

- interakcí mezi osvojováním gramatiky a sociálně-osobnostními faktory, zejména sociální kognicí a temperamentem
- tvorbou praktických nástrojů pro diagnostiku jazykového vývoje.⁶

1.2 Psycholingvistika

Psycholingvistika je vědní obor, který se zabývá vztahem jazyka a vědomí. Mezi hlavní otázky psycholingvistiky patří rozumění a produkce řeči, rozvoj řeči u dětí, učení a používání cizího jazyka či mentální a neurobiologická reprezentace jazyka.⁷

Vznik psycholingvistiky jako samostatné disciplíny se datuje do roku 1951, kdy psychologové J. W. Gardner a J. B. Carroll zorganizovali seminář, kterého se zúčastnili především psychologové a lingvisté. Hlavním tématem byly psychologické problémy osvojování cizích jazyků. Mnozí připisují vznik a zejména rozšíření psycholingvistiky i psychologovi C. E. Osgoodovi a lingvistovi T. A. Sebeokovi, kteří v roce 1954 vydali sborník prací týkajících se oboru.⁸

Psycholingvistika vznikla ze tří hlavních zdrojů a to strukturální jazykovědy, behaviorismu a teorie informace.

Mezi základní témata, kterými se psycholingvistika zabývá, patří jazyk malých dětí, osvojování druhého jazyka a bilingvismus, teorie řečové činnosti a pragmatika, neurolingvistika, patologie řeči a zkoumání afázií (ztráta schopnosti řeči), textová lingvistika, kognitivní věda a paměť.⁹

Jak je z názvu jednotlivých tematických okruhů vidět, psycholingvistiku je možné pojmut velmi široce. Mnohé z tematických oblastí na tomto seznamu mohou být považovány za samostatné obory (například neurolingvistika nebo textová lingvistika jsou častokrát považovány za samostatné obory). Většina učebnic se shodne na čtyřech základních tématech, které jsou ve středu zkoumání psycholingvistiky:

---

⁶ Psychologický ústav akademie věd České republiky [online]. [cit. 2016-05-10]. Dostupné z: <http://www.psu.cas.cz/people-contacts/cv/smolik/index.html>

⁷ ČERMÁK, František. Jazyk a jazykověda. Praha: Karolinum, 2007, str. 41

⁸ ČERNÝ, Jiří. Dějiny lingvistiky. 1. soubor. vyd. Olomouc: Votobia, 1996, Str. 351

⁹ ČERNÝ, Jiří. Dějiny lingvistiky. 1. soubor. vyd. Olomouc: Votobia, 1996, Str. 351

Osvojování mateřského jazyka malými dětmi

Učení se druhému jazyku a bilingvismus

Jazyková produkce

Jazyková percepce a porozumění.

1.3 Charakteristika předškolního období

Předškolní období trvá přibližně od tří do šesti let. Konec této vývojové fáze je určen zejména nástupem do školy (tedy vymezení tohoto období je dáno čistě vnějškově jako konstrukt lidského edukačního systému). Charakteristické pro tento věk je postupné uvolňování vázanosti na rodinu, dítě si osvojuje běžné normy chování a začíná se prosazovat ve vrstevnické skupině.¹⁰

J. Piaget nazval způsob uvažování předškolních dětí jako názorné a intuitivní myšlení¹¹. Dítě v tomto věku ulpívá na subjektivním pohledu a často tak dochází ke zkreslení úsudků. Dítě je fixováno na určité obrazy reality a není schopno přijmout, že by to mohlo být i jinak. Svět je pro něj zkrátka takový, jak vypadá. Předškolní dítě má tendence pohybovat se ve dvou světech a nečiní velký rozdíl mezi skutečností a fantazijní produkcí.¹² Představy fantazie mají význam pro tvůrčí činnost člověka, dětská fantazie často vykrytalizuje až do podoby nepravých lží, tzv. konfabulace. Dítě se postupně učí rozlišovat, co je jen jako a co doopravdy. S dětskou fantazií souvisí také personifikace – dítě připisuje živým i neživým věcem lidské vlastnosti: autíčko bolela kolečka, sněhulák má u nosu nudli apod.¹³

Typickým znakem myšlení předškolního dítěte je útržkovitost, nepropojenost a chybění komplexního přístupu.¹⁴ Uvažování je zaměřené na jednu oblast, dítě dovede záměrně řešit úkol, ale ještě není schopno využít znalosti nebo různorodé pohledy.

---

¹⁰ VÁGNEROVÁ Marie. Vývojová psychologie. Praha: Portál, 2000

¹¹ PIAGET J., Inhelderová B., Psychologie dítěte. Praha: Portál, 2014

¹² VÁGNEROVÁ Marie. Vývojová psychologie. Praha: Portál, 2000

¹³ STRAŠÍKOVÁ Blanka, Z dětských mudrosloví. Specifické znaky dětské psychiky. Praha: Karolinum, 2000

¹⁴ VÁGNEROVÁ Marie. Vývojová psychologie. Praha: Portál, 2000, str. 108

Celkový vývoj poznávacích procesů je charakteristický zejména opouštěním subjektivních pohledů na svět. Předškolní dítě se vyjadřuje především hrou, vyprávěním, či výtvarným projevem.

1.3.1 Výtvarný projev předškolního dítěte

Dětský výtvarný projev poskytuje cenné informace o dětské psychice. Vyznačuje se otevřeností a přirozenou spontaneitou, která je v dětských dílech rozkryta na nejvyšší možnou míru. Představuje podle J. Šturmy tzv. „*královskou cestu do dětské duše*“.

Pomocí kresby se snaží dítě zobrazit realitu tak, jak ji chápe. Podobnost kresby a zobrazovaného projektu je závislá na schopnostech a dovednostech jedince, ale i na mnoha dalších faktorech jako je např. aktuální emoční stav. Pro dítě batolecího věku je pohyb spojený s „čmáraním“ zajímavý sám o sobě. S rozvojem poznávacích funkcí dítě zjišťuje, že kresba může být prostředek k zobrazení reality. V této fázi dítě výsledek svého snažení obvykle pojmenovává až dodatečně, zatímco později je schopno kreslit úmyslně. Podle Matějčka¹⁵ dítě kreslí to, co o objektu ví, tedy to, co se mu na něm zdá důležité. Například kresba lidské postavy má na počátku hlavu a končetiny, ale často jí chybí trup. Podobný smysl mají i průhledné kresby, např. pán na obrázku je dodatečně oblečen postupným dokreslováním částí oděvu. Na konci předškolního věku se dětské výtvary stále více podobají skutečnosti, dítě kreslí to, co vidí.¹⁶

V popředí dětského zájmu stojí člověk a ve druhé řadě pak vše, co s ním souvisí: květiny, dům, strom, počasí apod.

První obraz člověka se rodí z čmáranic, které mají kruhovou formu, mezi třetím a čtvrtým rokem i dříve. Později se přidávají ústa, oči a dolní končetiny, obvykle připojené ke kruhovému útvaru. Nohy jsou důležité, protože umožňují pohyb. Ruce zprvu většinou chybí. Pro dítě je tzv. „hlavonožec“ ucelená postava.

---

¹⁵ MATĚJČEK, Zdeněk. Co, kdy a jak ve výchově dětí. Praha: Portál, 1996

¹⁶ VÁGNEROVÁ Marie. Vývojová psychologie. Praha: Portál, 2000, str. 109

Neznamená jen hlavu, ale současně i trup a je tedy možné na ovál připojit i horní končetiny. Trup naznačí dítě postupně až ve chvíli, kdy bude chtít připojit nějaký detail.

17

Dítě využívá při objevování světa všech smyslů, proto se snaží zobrazit předmět se vším všudy. Někdy je rozčarováno, že nejde zobrazit třeba vůně nebo zvuk. Čím více má dítě znalostí, tím je kresba složitější a dokonalejší.

1.3.2 Hra v předškolním věku

Hra i vyprávění jsou pro dítě způsob, jak interpretovat realitu a postavit se jak ke světu, tak k sobě samému. Hra umožňuje dítěti uspokojovat různá přání a pomáhá mu přizpůsobovat se požadavkům okolního světa.¹⁸ Pro dítě předškolního věku je hra nejpřirozenější formou učení. Hra vede k osvojení dovedností, napomáhá ale i k uvolnění a obnovení sil, je jednou ze základních potřeb dítěte. Motivem dětské hry není její výsledek, nýbrž vlastní průběh, podstatou hry je spontánnost, tvořivost a především volnost.

Jak může dospělý obohatit dětskou hru? Často se setkávám ve své práci s podobnými otázkami. Odpověď je docela jednoduchá. Součástí dětského světa můžeme být jen tehdy, pokud se ho účastníme tak, že se snažíme jej nenásilně obohatit. To je cesta, jak projevům dítěte porozumět. V praxi to znamená reagovat na přirozenou potřebu dítěte, pokud potřebuje dospělou osobu ke své hře, je dobře jeho přání splnit, pokud ne, není třeba na tom lpět a vnucovat mu svou přítomnost. Je možné, že dítě si právě hraje se svými imaginárními společníky, což není v tomto věku nic patologického, jak se někdy mylně dospělí obávají.

Do tří let věku si dítě hraje často samo, učí se manipulovat s předměty a hračkami, je fascinováno barvami, tvary a strukturou věcí. V průběhu předškolního věku pak dochází k zásadní změně, individuální hra ustupuje do pozadí a začínají se tvořit dětské herní kolektivy, dítě se učí spolupracovat a obohacovat hru druhých.

---

¹⁷ UŽDIL, Jaromír. Čáry, klikyháky, paňáci a auta: výtvarný projev a psychický život dítěte. Praha: Portál, 2002

¹⁸ VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie. Praha: Portál, 2000

Ve vývojovém stadiu předškolního věku je hra dominantní činností dítěte a výrazně stimuluje rozvoj osobnosti. Zvláště v oblíbě pak mají děti právě tyto hry: pohybové, hry s míčem a různým sportovním náčiním, tanec a zpěv, skoky, přeskokování, prolézání, honičky, hry na schovávanou. Důležité jsou také námětové hry: na rodiče, na mateřskou školu, na tatínky a maminky, učitele a žáky. Jsou odrazem dětského pozorování a vnímání skutečnosti. Časté jsou také hry konstruktivní, tj. kreslení nebo modelování. Pro dívky jsou důležité hry s panenkami.

Hra je klíčovým prostředkem i v pohybovém rozvoji dětí. Kouba uvádí následující: *„Nejpřirozenější a každému zdravému dítěti vlastní činností je hra. Manipulační hry se mění ve hry konstruktivní a ve hry námětové. V kolektivních hrách se začínají uplatňovat pravidla a objevují se první snahy po výkonu a soupeření.“*¹⁹

1.3.3 Socializace dítěte v předškolním věku

Erikson označuje období předškolního věku jako „*věk iniciativy, jehož hlavní potřebou je aktivita*“. Dítě zpočátku uspokojí činnosti samy o sobě, až po dosažení určité úrovně se aktivita stává účelovou a v předškolním věku už mívá určitý cíl.²⁰ Pro seberealizaci dítěte má největší význam názor dospělých, jejich uznání slouží jako pozitivní zpětná vazba.²¹

Morální uvažování dítěte v předškolním věku závisí jak na celkovém vývoji dítěte, tak na dříve získaných zkušenostech. Dítě zpravidla akceptuje taková pravidla, jaká mu reprezentují authority v podobě rodičů, rodinných příslušníků či učitelů. Předškolní dítě považuje automaticky za správné to, co je mu předloženo. Normám chování se učí dítě především ve své rodině. Rodiče představují ideál, s kterým se dítě identifikuje.

Předškolní dítě si začíná všimnout, jak se lidé chovají a získává informace o tom, co je správné a žádoucí a co nikoli. Aby dítě bylo schopno pochopit podstatu určitých norem a pravidel, je třeba se zaměřit na vysvětlení příčin i důsledků.

---

¹⁹ VÁGNEROVÁ Marie. Vývojová psychologie. Praha: Portál, 2000

²⁰ ERICKSON, Milton H. Teaching seminar with Milton H. Erickson, M. D. New York: Brunner/Mazel Publishers, 1980

²¹ VÁGNEROVÁ Marie. Vývojová psychologie. Praha: Portál, 2000

Mateřská škola je zásadní v tom, že napomáhá utvářet kontakt s druhými dětmi téhož věku a přibližně téže vývojové úrovně. Dítě, které si již vytvořilo svou identitu ve vztahu k rodičům, doplňuje vědomí vlastního já vztahem k jedincům s podobnými zájmy a potřebami. Jen v takové skupině se kladou základy pro pozdější spolupráci a pro postoje jako je solidarita, povinnosti vůči ostatním, obětavost, soutěživost a v neposlední řadě, v mateřské škole vznikají první důležitá přátelství.

*„Mateřská škola jako organizační základna preprimárního vzdělávání a místo přirozeného rozvíjení v duchu optimálně stanoveném programu je zároveň příkladem lidského společenství s otevřeným prostorem pro setkávání. Umožňuje začlenit se do sociální skupiny a zvládnout sociálně přijatelná pravidla chování“.*²²

1.4 Řeč dítěte v předškolním věku

Následující podkapitoly se věnují osvojování mateřského jazyka dětmi, rovinami jazykového systému a řeči v období předškolního věku.

1.4.1 Osvojování mateřského jazyka

Osvojování mateřského jazyka je přirozený proces učení se mateřského jazyka dítětem.²³

Dětská řeč je pro lingvisty zajímavým tématem z jednoduchého důvodu - všechny děti na světě se naučí používat jazyk navzdory složitým gramatickým pravidlům. Ačkoliv je osvojování jazyka dětmi předmětem bádání více než sto let, ani dnes není tento proces dokonale objasněn.²⁴

V okamžiku narození dítěte a v prvních dnech a týdnech jeho života dochází k nejzávažnějšímu mezníku. Dítě se setkává s prvními zvuky lidské řeči, s rozmanitou melodií lidských hlasů a s prvními dotyky lidských rukou doprovázenými akustickými stimuly. Souhrnně to nazýváme počátečním jazykovým inputem.

---

²² KOLLÁRIKOVÁ, Z., PUPALA, B.: Předškolní a primární pedagogika. Praha, Portál 2001, str. 139

²³ ČERMÁK, František. Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky. Vyd. 4., V Karolinu 2., dopl. Praha: Karolinum, 2011

²⁴ RYBÁR, Ján; KVASNIČKA, Vladimír; FARKAŠ, Igor. Jazyk a kognícia. Bratislava: Kalligram, 2005, str. 91

Je velmi obtížné doložit, jak a zda vůbec novorozenec tyto první projevy vnímá.²⁵ V prvním řečovém stádiu tj. od dvou do šesti měsíců věku dítěte si kojenci nacvičují artikulaci hlásek, poslouchají svůj hlas a tzv. si „broukají“. V druhém stádiu přichází žvatlání a kolem 8. – 9. měsíce děti tvoří první slova. Ve čtvrté fázi děti začínají kombinovat slova do dvou až tříslavných frází a používají tzv. telegrafickou řeč. Základní dospělá struktura vět se objevuje přibližně kolem čtvrtého roku života.

V prvních dvou letech života je jazykový vývoj dítěte soustředěn hlavně na osvojování fonologického aparátu mateřského jazyka. Souběžně s tím si osvojuje primární slovní zásobu, jež nabývá rozdílný rozsah i obsah u každého dítěte.

Rozlišujeme celkem čtyři roviny jazykového systému, které se vzájemně prolínají.

Lexikálně – sémantická rovina jazyka zahrnuje pasivní a aktivní slovní zásobu. Slovní zásoba kulturních národů má velký rozsah, rozvoj slovní zásoby probíhá během celého života jedince v závislosti na různých faktorech.

Je zřejmé, že nelze ovládnout veškerou slovní zásobu, jednotliví uživatelé ovládají pouze svou „individuální slovní zásobu“, kterou můžeme dále členit na aktivní a pasivní.

Aktivní slovní zásobou rozumíme slova, která běžně používáme, a pasivní slovní zásoba jsou slova, kterým rozumíme. Aktivní slovní zásoba nastupuje kolem prvního roku dítěte. „Výchozí“ slovní zásoba je pro všechny děti přibližně stejná, mezi prvním a druhým rokem života mluví především o lidech, zvířatech, hračkách apod. Slova, která děti v tomto věku používají, označují některé z pojmů dítěte, ale nedovedou obsáhnout všechny. Důsledkem toho dochází k „mezeře“ mezi tím, co chce dítě říci, a jaká slova má k dispozici. Individuální slovní zásoba dítěte se rozšiřuje nerovnoměrně a mezi jednotlivými dětmi mohou být dost výrazné rozdíly, což je dáno vospělostí nervové soustavy a kvalitou i kvantitou okolí dítěte.²⁶

---

²⁵ PRŮCHA, Jan. Dětská řeč a komunikace: poznatky vývojové psycholingvistiky. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, str. 37

²⁶ BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona. Komunikace dětí předškolního věku. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada)

Ve foneticko – fonologické rovině mluvíme o fonematické diferenciaci a artikulaci hlásek. Podle Lechty²⁷ se dítě naučí nejprve tvořit samohlásky, poté retné souhlásky a až nakonec hlásky hrdelní. Tuto rovinu můžeme sledovat už během osmého měsíce věku, dítě v této fázi přechází od žvatlání k prvnímu tvoření hlásek.

Morfologicko – syntaktická rovina se také označuje jako gramatická. Představuje užívání slovních druhů, tvarosloví a větosloví. Nejprve dítě používá podstatná jména, pak slovesa, přídavná jména, osobní zájmena, číslovky atd. Kolem 1. roku života tvoří dítě jednoslovné věty. V období mezi rokem a půl až 2. rokem užívá již věty dvouslovné. Později začíná postupně skloňovat a časovat a ve třech letech zpravidla tvoří celé věty. Pro období 3. až 4. roku je typické souvětí.²⁸

Poslední, pragmatická rovina, se zaměřuje na komunikační záměr dítěte a jeho konverzační schopnosti. Projevuje se v celkovém chování dítěte, v jeho schopnosti vést dialog a vyprávět příběh. Přibližně ve třech letech věku dítěte můžeme pozorovat snahu o vedení rozhovoru, vyjadřování pocitů a přání, dítě se tak stává komunikačním partnerem.

1.4.2 Předškolní věk

Na počátku předškolního období bývá u tříletých dětí v kvalitě a bohatosti řeči velký rozdíl. Někdy je příčinou horší mluvy nevyzrálost řečových orgánů nebo zubní anomálie, většinou však jde o přetrvávání nedobrych řečových návyků (šišlání) z mladšího období. Během předškolního věku si dítě osvojuje hlásky, slova i gramatická pravidla, proniká do tvorby vět i souvětí, dokáže poslouchat stále delší vypravovaný nebo čtený text.

Na přelomu třetího a čtvrtého roku nastupuje stádium intelektualizace řeči a pokračuje až do dospělosti. Po celou tuto dobu probíhá upřesňování obsahu slov, gramatických forem, zkvalitňuje se řečový projev, roste slovní zásoba atd. Slovní zásoba roste z cca 1000 slov tříletého dítěte na 2500 – 3000 slov dítěte šestiletého. Po čtvrtém roce dítě zpravidla užívá všechny slovní druhy, vedle souvětí souřadných tvoří i souvětí podřadná.

Ke konci předškolního období by řečový projev dítěte již neměl vykazovat nápadnější gramatické odchylky.

---

²⁷ LECHTA, V. a kol. 1990. Logopedické repertorium. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo

²⁸ BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ V. 2008. Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let. 1. vyd. Brno: Computer Press

Předškolní dítě dovede přijatelným způsobem vyjádřit své názory i pocity, které chce druhému sdělit. Přibližně od čtyř let věku začínají být děti schopné diferenciovat způsob komunikace.

Při komunikaci s vrstevníky se dítě vyjadřuje přímo, očekává naprosté pochopení a okamžitou reakci. Například při hře má předškolní dítě mnohdy tendence přecházet spíše k monologu.

Je natolik zaujaté svým vlastním postojem a myšlenkami, že „nevidí, neslyší“. V komunikaci předškoláků se objevují typické rysy myšlení tohoto věku, jako je například egocentrismus.²⁹

Každé dítě vyrůstající v normálních podmínkách rodiny se naučí mluvit a rozumět mluvené řeči. Tento fenomén je přítomný ve všech kulturách již od doby, kdy se vyvinul Homo sapiens obdařený počáteční řečovou dovedností. Schopnost osvojovat si lidskou řeč je brána jako zdánlivě snadná a samozřejmá, avšak z pohledu vědy tomu tak není.³⁰

1.5 Jazyk a řeč v rámcovém vzdělávacím programu

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání stanovuje pět vzdělávacích oblastí: Dítě a jeho tělo, Dítě a jeho psychika, Dítě a ten druhý, Dítě a společnost a Dítě a svět. V této kapitole se budu zabývat jen kategorií Dítě a jeho psychika – konkrétně podoblastí Jazyk a řeč. Jednotlivé oblasti se vzájemně prolínají a prostupují a dle mého názoru dobrý pedagog pracuje tak, že čím dokonaleji a úplněji oblasti propojuje, tím lépe. Pro potřeby této práce ale postačí, když se zde dotknu pouze podoblasti Jazyk a řeč.

Záměrem vzdělávacího úsilí pedagoga v oblasti psychologické je podporovat duševní pohodu, rozvíjet intelekt, řeč, jazyk, poznávací procesy, stimulovat osvojování a rozvíjet vzdělávací dovednosti.³¹

---

²⁹ VÁGNEROVÁ Marie. Vývojová psychologie. Praha: Portál, 2000, str. 131

³⁰ PRŮCHA, Jan. Dětská řeč a komunikace: poznatky vývojové psycholingvistiky. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, str. 9

³¹ SMOLÍKOVÁ, Kateřina. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2004

Vzdělávací cíle:

- Rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností (vnímání, naslouchání, výslovnost, vytváření pojmů, vyjadřování)
- Rozvoj komunikativních dovedností a kultivovaného projevu
- Osvojení si poznatků a dovedností, které předchází čtení a psaní

Vzdělávací nabídka:

- Artikulační, řečové, sluchové a rytmické hry, hry se slovy, hádanky
- Společné diskuze, rozhovory, vyprávění zážitků
- Samostatný projev na určité téma
- Poslech čtených a vyprávěných pohádek
- Přednes, recitace, dramatizace, zpěv
- Prohlížení a „čtení knih“
- Hry a činnosti zaměřené k poznávání zvuků, užívání gest

Očekávané výstupy:

- Správně vyslovovat, ovládat dech, tempo a intonaci řeči
- Pojmenovat okolí
- Vyjadřovat se samostatně a smysluplně
- Vést rozhovor, naslouchat druhým, sledovat obsah sdělení, ptát se
- Domluvit se slovy i gesty, umět improvizovat
- Učit se nová slova a aktivně je používat
- Naučit se z paměti krátké texty (říkanky, písničky, pohádky...)
- Sledovat a vyprávět příběh
- Popsat situaci, chápat humor
- Utvořit jednoduchý rým, poznat a vymyslet jednoduchá synonyma, antonyma a homonyma

- Poznat některá písmena a číslice
- Projevovat zájem o knihy, poslouchat četbu, sledovat divadlo, popř. film

Rizika:

- Chudé komunikační prostředí
- Málo příležitostí k samostatným řečovým projevům dítěte
- Špatný jazykový vzor pedagoga
- Vytváření komunikativních zábran
- Nepřiměřené využívání audiovizuální techniky
- Omezený přístup ke knihám

1.6 Úloha učitelky v mateřské škole a její jazykový vzor

Učitelství budí obrovský zájem veřejnosti. Jistě je to jedno z povolání, o kterém již bylo napsáno mnoho teorie. I když každý tuší, co je náplní učitelství, ze své praxe mám pocit, že o tom co je jeho podstatou, by se dalo dlouze diskutovat. Být učitelem znamená vzít vážně požadavek celoživotního vzdělávání a ovládnout mnoho a mnoho dovedností. Učitel je v první řadě osobnost, čemuž se opravdu v pravém slova smyslu naučit nedá. Nejlepším učitelem se může stát ten, kdo je schopen vychovávat sám sebe, kdo si klade otázky a hledá odpovědi. Nejlepší učitel rozumí, poznává a umí.

Je třeba si uvědomit, že vychováváme děti pro dobu, která přijde za 20 let. Jaká bude? Co bude v té době prioritní? To nemůžeme s určitostí říci. Lidské poznání nemá stejně jako čas konečný bod, a tak se neustále posouvá dále. Co však vím naprosto jistě je, že děti budou stále potřebovat a hledat lásku, víru v sebe, obrovskou schopnost přizpůsobovat se novým situacím. Nejvýznamnější dobou pro utváření lidské osobnosti je právě období předškolní. Považuji tedy učitele mateřských škol hned po rodině za nejdůležitější, kteří mohou nespočet věcí ovlivnit k lepšímu a dát dětem směr, kterým by se nová generace mohla ubírat.

Učitel mateřské školy by si měl uvědomovat, že hraje při výchově řeči dětí podstatnou roli. Je pro děti vzorem mluvy, je podnětem k napodobování, děti tak přebírají nejen jeho reakce a promluvy ale také gesta tj. neverbální komunikaci. Proto se musí vyvarovat nesprávné řeči – používání nářečí, ironie, frází, jazykových nepřesností nebo nezřetelnosti. Důležitá je bezchybná a správná výslovnost a dětem přiměřené tempo mluvení. Vyvarovat by se měl neosobního tónu, oslovování celé třídy najednou, nepodnětného chování – okřikování, nucení k mlčení, netrpělivosti, nebo naopak nátlaku dětí k mluvení, nucení do projevu, opravování chyb a nezdarů dětí přede všemi. Pro rozvoj řeči dětí není příliš efektivní, když ve třídě mluví hlavně a především pedagog. Stejně neefektivní je při výchově řeči bezduchý dril. Je nutné si uvědomit, že spontánnost se nedá vynutit, že řeči se lze učit a naučit jen řeči a komunikaci jen komunikací. Učitel by měl vytvářet dětem podnětné prostředí a motivovat je.³²

---

³² SOVÁK, Miloš. Logopedie předškolního věku. 2. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986, str. 226

PRAKTICKÁ ČÁST

2.1 Analýza aktivní slovní zásoby dětí předškolního věku

Rozvoj pasivní slovní zásoby můžeme sledovat již kolem 10. měsíce života. Dítě začíná projevovat porozumění řeči. Dítě reaguje spíše na melodii slyšeného, gesta a mimiku. Aktivní slovní zásoba se začíná rozvíjet kolem 1. roku. První slova dítěte vznikají opakováním slabik. Nejčastěji dítě užívá podstatná jména a zvukomalebná citoslovce, o něco později se objevují v řeči dítěte slovesa.³³

U aktivní slovní zásoby můžeme dobře rozpoznat i to, do jaké míry dítě výrazy pochopilo a tím sledovat úroveň rozumění pojmům.³⁴

Mezi čtvrtým a pátým rokem dítě zpravidla mluví v rozvitých větách, užívá všechny druhy slov, vyjadřuje své zážitky, pocity, zvládá popis obrázků. Pětileté dítě se stále v řeči zdokonaluje, jak obsahově, tak i z hlediska správné výslovnosti. Slovní zásoba obsahuje až dva tisíce slov. Dítě se zdokonaluje ve vyjadřování i gramatické a artikulační správnosti řeči.

Projekt byl zaměřen na zjištění slovní zásoby dětí ve věku čtyř a pěti let. Hlavním cílem bylo zjistit úroveň aktivní slovní zásoby.

V souvislosti s výzkumem jsem si stanovila dva cíle:

Hypotéza 1: Slovní zásoba dívek je mnohem pestřejší, než slovní zásoba chlapců.

Hypotéza 2: Slovní zásoba pětiletých dětí i čtyřletých dětí je na podobné úrovni, protože jsou v heterogenní třídě a vzájemně se ovlivňují a učí se od sebe.

Výzkumná část byla realizována v mateřské škole Nová Ves pod Pleší. Vzdělávání zde probíhá podle Školního vzdělávacího programu „Rok v mateřské škole“, vypracovaného na základě Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání. Kapacita mateřské školy je 70 dětí a jsou rozděleny do tří tříd.

---

³³ BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona, Radka HORÁKOVÁ a Jiřina KLENKOVÁ. Logopedie & surdopedie: texty k distančnímu vzdělávání. Brno: Paido, 2007

³⁴ KLENKOVÁ, Jiřina. Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe. Praha: Grada, 2006. Pedagogika (Grada)

Pro potřeby této práce jsem zvolila třídu nejmladších dětí. Výzkumný vzorek tvořilo 12 dětí. Z čehož šest dětí bylo ve věku 4 roky a šest dětí ve věku 5 let. V testu aktivní slovní zásoby, který jsem použila, je třináct pojmů, které mají děti vlastními slovy vysvětlit. Jedná se o test Mgr. Lucie Durdilové, Ph.D.

Při hodnocení odpovědí je v instrukcích testu uveden přehled možných odpovědí. Správná odpověď má hodnotu 1 bod, nesprávná hodnotu 0 bodů. Pokud dítě uvede odpověď, která jasně charakterizuje zadávané slovo (i když není ve výčtu odpovědí), je přesto hodnocena výsledkem 1. Čas pro zadávání testu není omezený. Test probíhal v oddělené třídě, po dobu přibližně pěti až deseti minut, v závislosti na věku a na úrovni slovní zásoby dítěte.

	chlapci - 4 roky		chlapci - 5 let		procenta
	ano	ne	ano	ne	
odpočinek	1	2	2	1	50 %
nůž	3	0	3	0	100 %
pes	3	0	3	0	100 %
čepice	3	0	3	0	100 %
sporák	0	3	1	2	16,66 %
mýdlo	3	0	3	0	100 %
citrón	3	0	3	0	100 %
policista	3	0	3	0	100 %
obálka	0	3	2	1	33,33 %
šampon	3	0	3	0	100 %
slovník	0	3	0	3	0 %
kalendář	0	3	2	1	33,33 %
křik	1	2	2	1	50 %

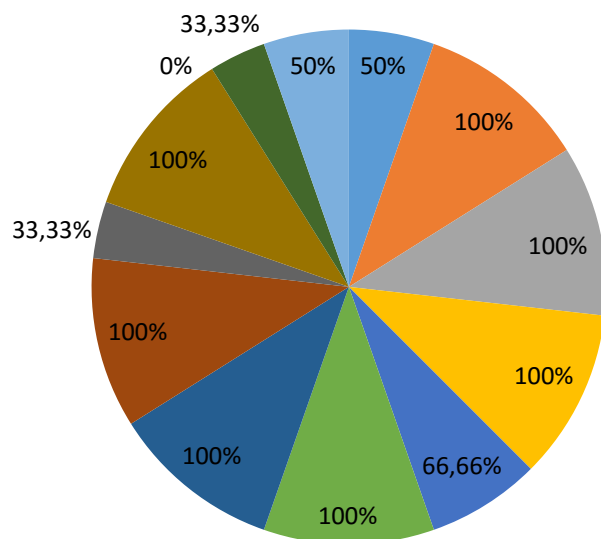
Tabulka č. 1 – Bodový a procentuální zisk chlapců, vlastní zpracování

	dívky - 4 roky		dívky - 5 let		procenta
	ano	ne	ano	ne	
odpočinek	1	2	3	0	66,66 %
nůž	3	0	3	0	100 %
pes	3	0	3	0	100 %
čepice	3	0	3	0	100 %
sporák	1	2	2	1	50 %
mýdlo	3	0	3	0	100 %
citrón	3	0	3	0	100 %
policista	3	0	3	0	100 %
obálka	1	2	3	0	66,66 %
šampon	3	0	3	0	100 %
slovník	1	2	1	2	33,33 %
kalendář	0	3	3	0	50 %
křik	1	2	3	0	66,66 %

Tabulka č. 2 – Bodový a procentuální zisk dívek, vlastní zpracování

CHLAPCI

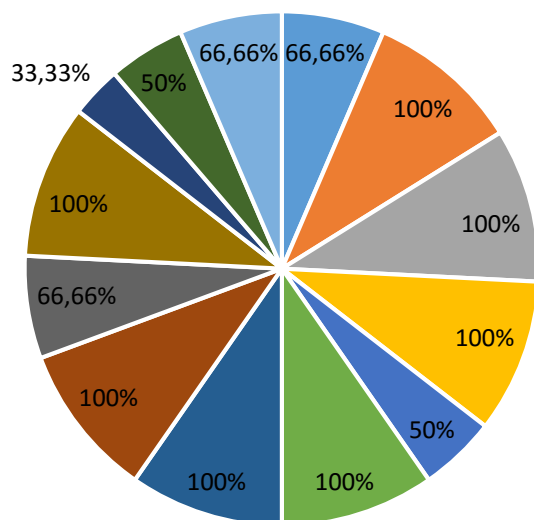
■ odpočinek
 ■ nůž
 ■ pes
 ■ čepice
 ■ sporák
 ■ mýdlo
 ■ citron
 ■ policista
 ■ obálka
 ■ šampon
 ■ slovník
 ■ kalendář
 ■ křik

Graf č. 1 – Chlapci a procentuální vyjádření úspěšnosti, vlastní zpracování

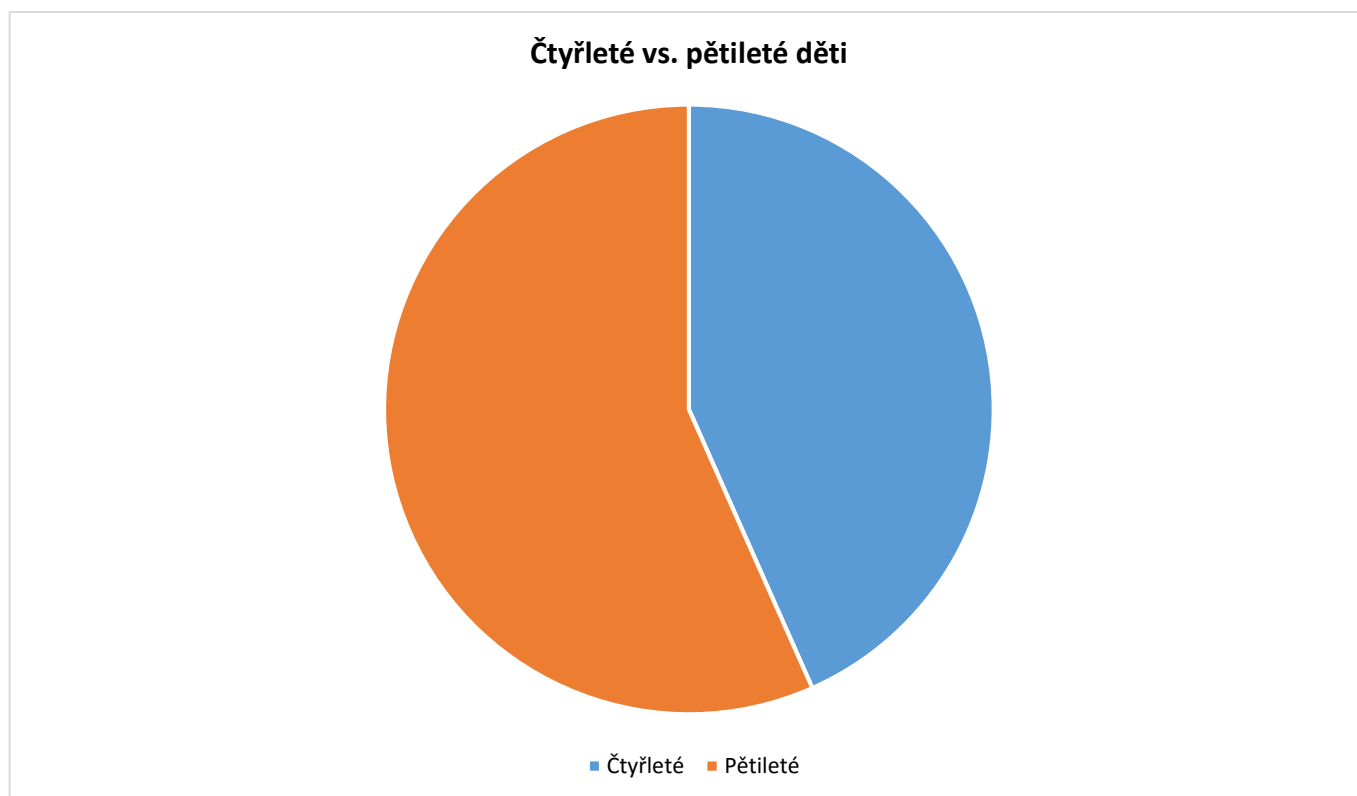
DÍVKY

■ odpočinek
 ■ nůž
 ■ pes
 ■ čepice
 ■ sporák
 ■ mýdlo
 ■ citron
 ■ policista
 ■ obálka
 ■ šampon
 ■ slovník
 ■ kalendář
 ■ křik

Graf č. 2 Dívky a procentuální vyjádření úspěšnosti, vlastní zpracování

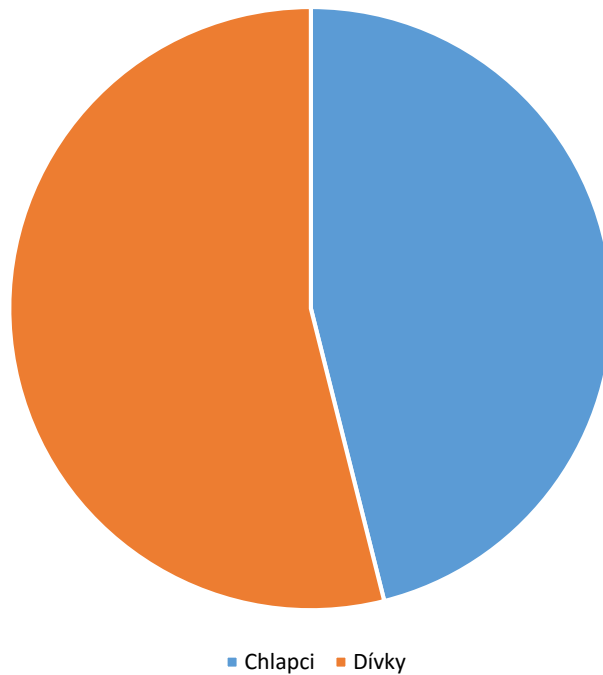
Z výsledků (tab. č. 1, 2 a graf č. 1, 2) vyplývá, že největší problém dětem činilo vysvětlit pojem „slovník“. Z chlapců nikdo nedokázal vysvětlit, co si představuje pod pojmem slovník, děvčata to věděla dvě a z toho jedno čtyřleté a jedno pětileté. Složitější pro vysvětlení byly i pojmy „odpočinek“, „sporák“ (zejména pro chlapce), „křik“ a „kalendář“, ve všech těchto slovech byla úspěšnější děvčata. Zajímavý je pojem „obálka“, ve skutečnosti běžný, význam však dokázala vysvětlit pouze polovina všech dotázaných dětí, i v tomto případě byla úspěšnější děvčata. Ostatní pojmy byly většinou definovány bez problémů. Z výsledků tabulky i grafů je patrné, že dívky mají větší a pestřejší aktivní slovní zásobu, než chlapci.

Graf č. 3 - Čtyřleté a pětileté děti, vlastní zpracování

Bodový zisk čtyřletých dětí, bez ohledu na pohlaví, je 49 bodů. Děti pětileté dosáhly 64 bodů, maximální počet, při všech správných odpovědích, je 78 bodů. Procentuální úspěšnost mladších dětí je 62,82 %, starších dětí pak 82,05 %. Rozdíl mezi aktivní slovní zásobou čtyřletých a pětiletých dětí je tedy 19,2 %. Z výsledků je patrné, že starší děti mají rozvinutější úroveň slovní zásoby, avšak ne o tolik, jak by se dalo očekávat.

Chlapci vs. dívky

Graf 4 - Chlapci a dívky, vlastní zpracování

Bodový zisk chlapců je 53 bodů. Dívky dosáhly 62 bodů. Maximální počet, při všech správných odpovědích je 78 bodů. Procentuální úspěšnost chlapců je 67,94 %, dívek pak 79,48 %. Rozdíl mezi aktivní slovní zásobou dívek a chlapců je tedy 11,55 %. Z výsledků je patrné, že dívky mají rozvinutější úroveň slovní zásoby, než chlapci.

Ověření hypotéz

Hypotéza 1: Slovní zásoba čtyřletých dětí je na podobné úrovni jako slovní zásoba dětí pětiletých se potvrdila. Skupina pětiletých dětí měla o patnáct bodů více, než skupina čtyřletých, přičemž největší problém čtyřletým dětem činily pojmy „kalendář“, „sporák“ a „slovník“, v ostatních pojmech jsou čtyřleté děti s pětiletými dětmi na vcelku srovnatelné úrovni.

Hypotéza 2: Slovní zásoba dívek bude rozvinutější, než slovní zásoba chlapců se potvrdila. Dívky dosáhly 62 bodů, což je jen o devět méně, než chlapci. Tento rozdíl ale není tak markantní, jak jsem původně předpokládala.

Analýza testu

V testu byl nejtěžším pojmem k vysvětlení „slovník“, těsně za ním byly pojmy „sporák“ a „kalendář“. Slova v testu jsou velmi dobře seřazena, střídají se jednodušší se složitějšími, a tak děti nemají pocit neúspěchu, protože když jedno slovo nedokáží vysvětlit, většinou to další s přehledem zvládnou.

Jazykové roviny

Mimo lexikálně sémantickou rovinu jsem při výzkumu sledovala i další jazykové roviny.

Foneticko – fonologická rovina: V této rovině jde o sluchové rozlišování hlásek mateřského jazyka a jejich výslovnost, dítě nejprve zvládá výslovnost lehčích hlásek, postupně si osvojuje výslovnost obtížnějších. Čtyřletým dětem činila potíže výslovnost hlásek „Š, Č, L, K, R a Ř“, pětileté děti vyslovovaly všechny hlásky bez obtíží.

Morfologicko – syntaktická rovina: Tato rovina řeči se týká užívání jednotlivých slovních druhů, ohýbání slov (časování, skloňování), tvoření vět a souvětí. Ve slovosledu čtyřletých dětí bylo typickým rysem kladení nejdůležitějšího slova, toho, které pro ně má emoční význam, na první místo ve větě. („*Maminka dává do obálky dopis a pak ho dá na poštu.*“)

Pragmatická rovina: Tato rovina je o užití řeči v praxi, v sociálním kontextu. Jedná se o takové dovednosti, jako je například vyžádání nebo oznámení informace, vyjádření vztahů, pocitů, prožitků. Součástí této roviny je rovněž užívání prvků neverbální komunikace, jako je mimika, gestikulace a zejména oční kontakt. V podstatě všechny čtyřleté děti ochotně odpovídaly a vysvětlovaly význam slov. S pětiletými dětmi to bylo složitější v tom smyslu, že je nejdříve zajímaly úplně jiné záležitosti. („*Proč si to budete psát, paní učitelko?*“ „*Dyť Vám ta tužka nepíše, vezměte si jinou.*“ „*A kde jsou ostatní děti?*“ „*A oni to taky řeknou?*“) Starší děti odpovídaly celou větou a mnohdy i souvětím: „*Policista je ten pán, co má pistol a auto s houkačkou, stojí na silnici a radí lidem, kam mají jet.*“ Čtyřleté dítě popsalo policistu takto: „*No, chytá zloděje přece.*“. Čtyřletá dívka popsala citrón takto: „*Maminka ho dává do čaje, je kyselý.*“, pětileté dívce se v souvislosti s citrónem vybavila vzpomínka ze školky: „*Citrón, děsně kyselý, jak to paní učitelka přinesla a ochutnávali jsme to a všechny děti se ksichtily, asi takhle (předvede výraz), někdy ho doma dáváme na řízek, ale táta to nemá moc rád.*“

Neverbální komunikace vhodně podporuje řeč, může ji také nahradit, vyjadřovat emoce a postoj a uskutečnit sebevyjádření.³⁵

Mimika: V dolní polovině obličeje se nejlépe zračí emoce, jako je radost, smích, nebo spokojenost. V okamžiku, kdy děti vysvětlily pojmy v testu, v jejich obličeji byl znát pocit radosti a uspokojení.

Gestikulace: Každý člověk nějakým způsobem gestikuluje, společně s mimikou tvoří gesta hlavní prostředky neverbální komunikace. Drobná gesta u vysvětlování výrazů používaly všechny děti. Například naznačovaly rukama, jak vypadá policista, jakým způsobem ukazuje na silnici, u pojmů „citrón“ nebo „sporák“ ukazovaly prstem směrem ke kuchyni v mateřské škole.

Oční kontakt: Při zadání složitějšího úkolu děti většinou odvracejí pohled – sníží tak psychické napětí související s pohledem do očí druhého člověka a mohou se lépe soustředit na řešení problému. U složitých pojmů („slovník“, „sporák“, „kalendář“) toto bylo patrné, kdežto při jednodušších pojmech udržovaly děti přímý oční kontakt. Pohled často napovídá, čemu dítě věnuje pozornost, zda o něčem přemýšlí a jaké má pocity,

Ve vývoji dětské řeči se vzájemně prolínají čtyři jazykové roviny. Verbální projev dítěte je na odpovídající úrovni, pokud se v žádné z těchto rovin neobjeví závažnější nedostatky, zejména pak před zahájením povinné školní docházky.

---

³⁵ VYBÍRAL, Zbyněk. Psychologie lidské komunikace. Praha: Portál, 2000

Závěr výzkumné části

Cílem výzkumu bylo zjistit úroveň aktivní slovní u dětí v předškolním věku, konkrétně ve věku čtyř až pěti let dítěte. Výzkumné šetření probíhalo na bázi kvantitativního výzkumu pomocí testu. Šetření bylo prováděno přímo v mateřské škole v Nové Vsi pod Pleší. Test je určen pro děti ve věku od 4 let, horní věková hranice není omezena. V testu aktivní slovní zásoby dítě popisuje význam třinácti různých slov, vysvětluje vlastními slovy, co znamenají.

Při výzkumném šetření se potvrdily obě předem určené hypotézy. Slovní zásoba čtyřletých dětí je na srovnatelné úrovni s dětmi pětiletými a slovní zásoba dívek je rozvinutější více, než slovní zásoba chlapců.

2.2 O příručce „Paní učitelko, povídej...aneb veselá příručka do mateřských školek“

Druhá kapitola praktické části je věnována mému projektu, pojednává o vzniku příručky „Paní učitelko povídej...aneb veselá příručka do mateřských školek“. Zahrnuje důvody výběru tématu a následně jednotlivé kroky vedoucí k přípravě a realizaci příručky.

Rovněž se v této části budu snažit zodpovědět dotazy, které jsem si položila, než jsem začala psát: Proč chci napsat příručku s tímto tématem? Co je jejím cílem? Koho a proč chci oslovit? Co přesně má kniha přinést čtenářům? Jakým způsobem jsem při psaní postupovala?

Příručka by nikdy nemohla vzniknout bez dětí, které učím. Mateřská škola Nová Ves pod Pleší je malá školka, trojtřídní s celkovou kapacitou 70 dětí. Děti jsou rozděleny do tříd podle věku. V první třídě jsou soustředěny děti čtyřleté a pětileté. Ve dvou zbývajících odděleních jsou děti pětileté a předškolní, jejichž činnosti a cíle směřují především k přípravě na školu. Třída „Berušek“, nejmladších dětí, mi byla po celou dobu psaní velikou inspirací.

2.2.1 Výběr tématu a důvody, proč jsem si právě dané téma vybrala

Nedílnou součástí mého zaměstnání je každodenní komunikace s dětmi. Prakticky osm hodin denně jsem jazykovým vzorem a náplní mé práce je předávat dětem informace. Mým cílem tedy bylo spojení toho, čemu se věnuji již několik let v praxi se studiem jazykové a literární kultury. Dětská řeč je ve všech úsecích fascinující a rodiče nebo učitel mohou nejen povzbuzovat děti k mluvení, ale také přispívat k obohacování slovní zásoby a k tomu, aby jejich děti porozuměly slovům, která užívají. Má příručka má ukázat, že ve své podstatě jde o náklonnost, trpělivost a zájem. Vývojovou psychologií, dětskou řečí a příbuznými tématy se zabývá značné množství literatury, tato příručka je spíše takovým malým metodickým „návodem do kapsy“.

Chtěla jsem se dotknout důležitých témat, která se týkají dětské řeči a zároveň předat drobná doporučení, která se mi osvědčila v praxi. Hlavní náplní příručky je metodická část, ve které jsem shrnula nejzajímavější činnosti, které se dotýkají rozvoje dětské řeči, jsou to náměty ke hrám i různé „fígle“, které využijí pro práci s dětmi jak rodiče, tak i učitelé mateřských škol.

2.2.2 Cíl příručky

Cílem příručky je nejen předat poznatky, ale také potěšit. Není to kniha o teorii, každá kapitola je doplněna o „dětská moudra“ v barevných bublinách. Celé měsíce jsme s kolegyněmi pečlivě zapisovaly všechny dětské komentáře a slova, která nám přišla zajímavá, nebo prostě jen legrační. Prvotní inspirací byla jedna z odborných knih, které jsem načítala za účelem psaní této práce. Autorka v ní popisuje sebrané, autentické dětské komentáře, a člení je podle jejich zaměření k určité oblasti psychického vývoje dítěte.³⁶

Kniha mě tolik oslovila, že jsme s kolegyněmi začaly denně zapisovat na barevné lístečky všechno, co nás rozesmálo. Za pár měsíců byla naše nástěnka plná a čekalo nás vybrat ty „nejlepší“ komentáře, které jsou součástí příručky. Díky dětským komentářům je příručka milým a úsměvným čtením, což byl prvotní záměr.

2.2.3 Koho a proč chci oslovit?

Příručka je určena zejména učitelům mateřských škol a rodičům předškolních dětí, kteří se chtějí dozvědět zajímavé informace, něčemu přiučit, nebo se jen potěšit příjemným krátkým čtením o zajímavém tématu. Snažila jsem se jí napsat tak, aby si v ní každý našel „něco svého“. Teoretická část příručky vychází vesměs z odborné literatury, přesto si myslím, že je srozumitelná i čtenáři, který nemá žádné pedagogické vzdělání. Metodická část příručky je sbírkou zkušeností, námětů ke hrám a drobných doporučení, které se mi při mé práci osvědčily.

Pokládám za důležité, aby rodiče i učitelé byli informováni o tom, jak naplňující a nádherné je být u zázraku, kdy se dítě učí mluvit a komunikačně se rozvíjí. Nejen, že je to nesmírná odpovědnost, ale také každodenní radost.

---

³⁶ STRAŠÍKOVÁ Blanka, Z dětských mudrosloví. Specifické znaky dětské psychiky. Praha: Karolinum, 2000

2.2.4 Co má kniha přinést čtenářům?

Jak jsem již uvedla výše, účelem příručky je předat informace a potěšit. Snažila jsem se jí napsat tak, aby byla čtenářům co nejvíce užitečná a potřebná. Příručka má přibližně padesát stran a byla vytištěna ve velikosti A5 (tj. 148 × 210), díky čemuž je opravdu skladná. Je psána přehledně a jednoduše, text doplňují jak grafické obrazce s dětskými komentáři, tak dětské kresby v kapitole o pohádkách. Abych měla nějakou drobnou prvotní zpětnou vazbu od čtenářů, dala jsem první výtisk přečíst několika svým přátelům a rodičům dětí. Zde jsou jejich reakce:

Ondřej B., 36 let, fyzioterapeut, otec šestiletého dítěte: *„Příručka je skvělá a přehledná. Poučil jsem se a pobavil. Některé vývojové záležitosti tak nějak dostaly smysl, dozvěděl jsem se toho poměrně dost. Myslím, že bude přínosná zejména pro rodiče malých dětí.“*

Kristýna H., 21 let, učitelka v mateřské škole: *„Není to běžná chorá příručka plná slov, které nám říkají, co a jak máme dělat. Je to příručka jak pro učitele, tak pro rodiče. Je to příručka, která nám rádi a především nás provází duší dítěte. Učí nás chápat naše děti a více jim rozumět. Nejvíce se mi líbí, jak je ta kniha napsaná. Čiší z ní vědomosti, odborná slova a přesto ji porozumí i laik. A co teprve hlášky našich dětí, které mi na tváři mnohokrát při čtení vykouzlily úsměv na tváři. Je to první kniha, kterou si moc ráda přečtu ještě mnohokrát.“*

Hana Ch., 49 let, účetní, matka dvou dospělých dětí: *„Je to opravdu dobře napsané a zpracované, poslouží jako příručka pro rodiče a učitelky MŠ.“*

Alena S., 35 let, lékařka, matka dvou dětí ve věku 6 let a 3 roky: *„Příručka se mi moc líbí, když mi moje dcera řekla, že kreslila obrázek do knížky, kterou píše paní učitelka, nijak zvlášť jsem tomu nepřikládala pozornost. Pak jsme si knížku přinesli domů a byla jsem opravdu mile překvapená způsobem, jakým je napsaná, pobavila jsem se a ráda si ji přečtu znovu.“*

Jana Š., 32 let, lékařka, matka šestiletého dítěte: *„Je to tak milé čtení, vždy jsem se těšila, co bude v další bublině, možná jich tam mohlo být ještě více.“*

Michaela J., 30 let, učitelka v mateřské škole, matka dvou školou povinných dětí: *„Líbí se mi, jak je to napsané. Klidně bych byla pro, aby byla delší a zabývala se více záležitostmi. A komentáře dětí, to je opravdu úžasná kapitola sama pro sebe!“*

2.2.5 Jakým způsobem jsem při psaní postupovala?

Zpočátku jsem měla určitou vizi, jak by práce mohla vypadat, ale byl to opravdu jakýsi „náčrt“. V době začátku psaní příručky byla prakticky hotová teoretická část bakalářské práce a věděla jsem, že chci některé její kapitoly zařadit do příručky. Jako první jsem vypracovala obsah podle desetinného třídění a zhruba tak nazvala kapitoly a podkapitoly, tím příručka dostala rámec, kterého jsem se mohla držet a postupovat podle něj. Název příručky „Paní učitelko, povídej... aneb veselá příručka do mateřských školek“ byl původně jen pracovní verzí, předpokládala jsem, že z postupného psaní a čtení nakonec vyplyne jiný titul. Ve výsledku jsem se rozhodla ponechat tento, jednoduše proto, že mě výstižnější nenapadl. Teoretická rovina příručky byla hotová poměrně rychle, s metodickou částí už to bylo náročnější. Za svou praxi jsem se setkala opravdu s mnoha hrami, činnostmi a doporučeními, které by stály za zmínku. Měla jsem ovšem v plánu zachovat plánované padesátistránkové rozpětí knihy, takže výběr „nejlepších“ a „nejužitečnějších“ metodických záležitostí, byl komplikovaný a zdlouhavý. Velkou podporou mi byly mé dvě kolegyně, s kterými jsme velmi dlouho probíraly oblíbené hry a důležité záležitosti, které jsou nakonec součástí příručky.

Grafický obal knihy jsem vytvořila v programu Adobe Photoshop CS5, což je profesionální grafický editor bitmapových obrázků a digitálních fotografií.³⁷ Chtěla jsem docílit toho, aby obálka byla příjemná na pohled, jednoduchá, minimalistická a zároveň připomínala co nejvíce dětský svět. Záměrně jsem zvolila barvy žlutou, růžovou, purpurovou a jejich odstíny. Žlutá barva působí vesele a otevřeně, zároveň je uklidňující. Růžová barva je barva něhy a lásky, vytváří pocit harmonie a přátelství. Poslední, purpurová barva znázorňuje křehkost a vzácnost dětské duše.

Knihy je rozdělena do čtyř velkých kapitol – *Charakteristika předškolního období*, *Úloha učitelky v mateřské škole*, *Jazyk a řeč v Rámcovém vzdělávacím programu* a poslední kapitolou jsou *Hry, metodické poznámky a doporučení*. Každá kapitola má další drobné podkapitoly. Nejobsáhlejší, poslední část, se dělí na dvě velká témata: *Hry a činnosti k rozvoji komunikačních dovedností* a *Pohádky a vyprávění*.

---

³⁷ <http://www.slunecnice.cz/sw/adobe-photoshop/>

Závěrečné typografické úpravy před tiskem příručky jsem svěřila do rukou PhDr. Ing. Václava Nádvořníka, zástupce ředitele a metodika ICT na základní škole v Praze, kde jsem dříve působila.

2.2.6 Zhodnocení

V této již téměř závěrečné kapitole bych ráda shrnula dojmy z mého praktického projektu – psaní příručky „Paní učitelko povídej...aneb veselá příručka do mateřských školek. Zabývat se budu jak pozitivními, tak i negativními skutečnostmi a pokusím se je vyhodnotit.

Pozitiva – co se podařilo:

- Předem stanovený obsah příručky jsem splnila přesně tak, jak jsem chtěla a měla v úmyslu. Upravovala jsem pouze členění a přesné názvy kapitol.
- Název příručky považuji za výstižný a trefný.
- Psaní příručky jsem věnovala přiměřenému množství času (cca 3 týdny), avšak „sběr dat“ probíhal již několik měsíců.
- Zpětná vazba od prvních čtenářů byla velmi pozitivní.
- Podařilo se mi dostát závazku, že to bude tenká knížka, ve které lze najít přehledně uspořádané informace.
- Grafický obal knihy považuji za vydařený, všechny dosavadní čtenáře ihned zaujal.
- Dětské autentické komentáře, které doplňují příručku, byly velmi dobrou volbou. Poutavě doplňují text a čtenáře baví.

Negativa – co bylo možné zlepšit:

- Pokud bych se příště pouštěla do psaní takovéto příručky, více bych se věnovala studiu typografických pravidel a tomu, jak rozmanité funkce má textový editor, na mnoho důležitých záležitostech jsem přicházela až v průběhu psaní.
- Měla jsem být o mnoho důslednější v přípravách, v množství papíru s poznámkami o všem možném se prakticky nedalo vyznat.
- Důležitý je také korektor textu, kterým mé příručky byli přátelé a rodina, tuto záležitost jsem trochu podcenila. Příště bych dala takový text číst někomu, kdo se tím zabývá a má tuto činnost jako náplň práce.

- Původně jsem se v příručce chtěla okrajově dotknout logopedie, ale nakonec jsem z časových důvodů toto téma nenastudovala.
- Dětských komentářů mohlo být více, stejně tak dětských kreseb.

ZÁVĚR

Prvotním důvodem pro výběr tohoto tématu bylo, že psycholingvistice a výzkumu dětské řeči není věnováno příliš pozornosti, na rozdíl od zahraničí, kde vzniklo k tomuto tématu velké množství literatury. Podle mého názoru má řeč pro člověka nezastupitelný význam. Slovy může vyjadřovat lidská bytost své myšlení a psychické stavy. Díky řeči můžeme projevit svou vůli, touhy, přání nebo city. Být u zázraku, kdy se dítě učí mluvit a komunikačně se rozvíjí, ať jako rodič či jako učitel, je nesmírná odpovědnost, ale také každodenní radost.

V první polovině praktické části jsem se věnovala výzkumu aktivní slovní zásoby čtyřletých a pětiletých dětí. Při výzkumném šetření se potvrdily obě předem určené hypotézy. První potvrzená hypotéza udává, že úroveň slovní zásoby čtyřletých a pětiletých dětí je podobné úrovni. Výsledky ukázaly, že rozdíl je patnáct bodů, které mladší skupina „ztratila“ zejména na dvou nejtěžších slovech. Procentuální úspěšnost mladších dětí je 62,82 %, starších dětí pak 82,05 %. Druhá potvrzená hypotéza uvádí, že slovní zásoba dívek je rozvinutější než slovní zásoba chlapců. Dívky dosáhly procentuální úspěšnosti 79,48 %, chlapci dosáhli 67,94 %. Ve výzkumu jsem se dále věnovala jazykovým rovinám a neverbální komunikaci předškolních dětí.

Práce na příručce byla náročná, ale radostná a obohacující. Vyzkoušela jsem si spisovatelské řemeslo, a ačkoli toho o své práci vím poměrně dost, bylo těžké poznatky popsat tak, aby byly hodnotné a zajímavé pro čtenáře. Chtěla jsem, aby má tenká knížka byla milá a inspirativní, což se, dle mého názoru, podařilo.

V příručce jsem citovala ruského pedagoga K. D. Ušinského a závěrem ho uvedu i ve své bakalářské práci:

„Opravdu, lidská povaha se vytváří z největší části v prvních letech života. Vše, co se do povahy ukládá v těchto prvních letech, klade se tam natrvalo, stává se druhou přirozeností člověka. Co si člověk osvojuje později, nikdy už nemá tu hloubku, jakou vyniká vše, co si osvojíme v dětských letech.“

SEZNAM LITERATURY A ZDROJŮ

BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ V. 2008. Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let. 1. vyd. Brno: Computer Press. ISBN 978-80-251-1829-0.

BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona. Komunikace dětí předškolního věku. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3008-0.

ČERNÝ, Jiří. Dějiny lingvistiky. Olomouc: Votobia, 1996. ISBN 80-85885-96-4.

BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona, Radka HORÁKOVÁ a Jiřina KLENKOVÁ. Logopedie & surdopedie: texty k distančnímu vzdělávání. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-136-2.

ČERMÁK, František. Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky. Vyd. 4., V Karolinu 2., dopl. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1946-0.

DOLEJŠÍ, Pavel. Jak se naučit správně vyslovovat: populárně naučná příručka pro rodiče dětí s vadami výslovnosti: metodický návod, jak postupovat při výuce výslovnosti a při odstraňování vad výslovnosti. 1. vyd. Humpolec: JAS, 2001. ISBN 80-86480-05-4.

EBBERT, Birgit. 100 věcí, které by měl znát každý předškolák. 1. vyd. Praha: Computer Press, 2011. ISBN 978-80-251-3545-7.

ERICKSON, Milton H. Teaching seminar with Milton H. Erickson, M. D. New York: Brunner/Mazel Publishers, 1980

GEBHARTOVÁ, Vladimíra. Jak a co číst dětem v MŠ: komentovaný výběr literárních textů na základě RVP PV. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-854-8.

KLENKOVÁ, Jiřina. Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe. Praha: Grada, 2006. Pedagogika (Grada). ISBN 80-247-1110-9.

KOLLÁRIKOVÁ, Z., PUPALA, B.: Předškolní a primární pedagogika. Praha, Portál 2001. ISBN: 978-80-7367-828-9

LECHTA, V. a kol. 1990. Logopedické repertorium. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo. ISBN 80-08-00447-9.

- MIŠURCOVÁ, Věra, SEVEROVÁ, Marie. Děti, hry a umění. 1. vyd. Praha: ISV nakladatelství, 1997. ISBN 80-85866-18-8.
- NOVÁK, Alexej. Vývoj dětské řeči: fyziologie, jeho poruchy, diagnostika a léčba. Praha: A. Novák, 1999.
- PIAGET J., Inhelderová B., Psychologie dítěte. Praha: Portál, 2014, ISBN 978-80-262-0691-0.
- PRŮCHA, Jan. Dětská řeč a komunikace: poznatky vývojové psycholingvistiky. Vyd . 1. Praha: Grada, 2011, ISBN 978-80-247-7384-1.
- RYBÁR, Ján, Vladimír KVASNIČKA a Igor FARKAŠ. Jazyk a kognícia. Bratislava: Kalligram, 2005. ISBN 80-7149-716-9.
- SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, Lucie. Když začínáme mluvit--: lingvistický pohled na rané projevy česky hovořícího dítěte. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2013. ISBN 978-80-7308-482-0.
- SMOLÍKOVÁ, Kateřina. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2004. ISBN 80-87000-00-5
- SOVÁK, Miloš. Logopedie předškolního věku. V Praze: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. Knižnice speciální pedagogiky.
- STRAŠÍKOVÁ Blanka, Z dětských mudrosloví. Specifické znaky dětské psychiky. Praha: Karolinum, 2000, ISBN 80-7184-996-0.
- SYNEK, František. Hlasy a hlásky: rozvíjení a výchova řeči: z praxe výchovného logopéda. 2. upr. a dopl. vyd. Praha: ArchArt, 1997. ISBN 80-902281-0-0.
- VALIŠOVÁ, Alena, Hana KASÍKOVÁ a Miroslav BUREŠ. Pedagogika pro učitele. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3357-9.
- VÁGNEROVÁ Marie. Vývojová psychologie. Praha: Portál, 2000, ISBN 9788024621531.
- UŽDIL, Jaromír. Čáry, klikyháky, paňáci a auta: výtvarný projev a psychický život dítěte. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-599-7.
- VYBÍRAL, Zbyněk. Psychologie lidské komunikace. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-291-2.

Elektronické zdroje:

Adobe Photoshop. *Slunečnice* [online]. [cit. 2016-05-10]. Dostupné z: <http://www.slunecnice.cz/sw/adobe-photoshop/>

Psychologický ústav akademie věd České republiky [online]. [cit. 2016-05-10]. Dostupné z: <http://www.psu.cas.cz/people-contacts/cv/smolik/index.html>

SEZNAM GRAFŮ A TABULEK

Graf č. 1 - Chlapci a procentuální vyjádření úspěšnosti.....	22
Graf č. 2 – Dívky a procentuální vyjádření úspěšnosti.....	22
Graf č. 3 – Čtyřleté a pětileté děti.....	23
Graf č. 4 – Chlapci a dívky.....	24
Tabulka č. 1 – Bodový a procentuální zisk chlapců.....	21
Tabulka č. 2 – Bodový a procentuální zisk dívek.....	21

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 - Grafický obal příručky – přední část.....	40
Příloha č. 2 - Grafický obal příručky – zadní část.....	41
Příloha č. 3 – Ukázka z příručky.....	42

Příloha č. 1 - Grafický obal příručky – přední část

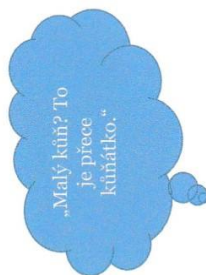

Příloha č. 2 - Grafický obal příručky – zadní část

Příloha č. 3 - Ukázka z příručky

Sluchových her existuje opravdu mnoho, ale ze zkušenosti mohou říci, že nejoblíbenější je v naší škole jedna, jediná věta: „Běti, zkuste teď být úplně potichu, jako ty malé myšky a moc dobře poslouchajte, jestli něco uslyšíte.“ Je skoro pravidlem, že v tu chvíli naše paní kuchařky trisknou máčobím. ©

5.1.2 Hry se slovy

Paměť pro slova, tj. verbální akustická paměť bezprostředně navazuje na dostatečnou úroveň vnímání sluchem. O tom, že je slovní zásoba velmi důležitá, není třeba diskutovat. Je třeba rozvíjet nejen pasivní slovní zásobu (tedy slova, kterým dítě rozumí), ale také aktivní slovní zásobu, tj. slova, která dítě samo používá. Problémem je ovšem to, že děti si ukládají do paměti slova bez příslušného vysvětlení, což má za následek rozhovory „o voze a koze“. Osvědčilo se mi vést v podstatě nekonečný dialog, komentovat s dětmi momentální situace, vysvětlovat trpělivě význam slov a odpovídat na všechna dětská „proč“ a „jak“. Dětské otázky jsou známkou pokroku jejich vývoje a skutečnost, že se ptají, by nás měla těšit. Proč má beruška jenom sedm teček? A proč paní učitelky nechodí do práce a jenom si hraje? Dětské proč, co a jak a kdy, je mnohdy zkouškou trpělivosti, bezesporu. Děti ale odpověď potřebují, jak jinak by se všechno dozvěděli. Není třeba vysvětlovat, proč všechny děti, které jsem kdy učila, znají písničku, která začíná slovy: „Proč kopřiva páli, proč se lenoch váli...“. Z původně hudebního zámeru se vždy stal rozhovor, který ukončila až další činnost, nebo odchod na vycházku. „A proč už jdeme ven, paní učitelko, když ještě nevíme proč?“...

5.2.4 Božena Němcová – O Palečkovi

Byli jednou dva manželé a ti zatím neměli děti. Jedenkrát když muž na pole odejel orat, narodil se mu zatím doma synek, o nic větší než paleček. Matka ho také hned Palečkem nazvala. Byl to klouček přepodivný! Sotva se narodil, už ho bylo všude plno, po jizbě, po kuchyni behal, skákal, zpíval, a když bylo k polehání, volal na matku: „Mámo, mámo, dej mi oběd, at ho otci na pole donesu!“

I divila se matka nad tím přepodivným synem, ale oběd mu přece svěřit nechtěla, až konečně, když nedal pokoj, se smíchem mu oběd do koše složila. A hle, div divoucí! Paleček si zdvihl koš na hlavu a pryč s ním na pole utíkal. Někdy ho pod ním ani vidět, a tak se zdálo, jako by koš sám šel cestou.

Tu přišel Paleček k potoku, bez lávky, neměl se jak na druhý břeh dostat! Ale Paleček byl chytrý, hned si uměl poradit. Vzal z koše dřevěnou lžici, spustil ji do vody a sedl do ní jako do lodičky. Koš táhl za sebou a tak se na druhý břeh přepravil. Jak přišel na pole, kde otec oral, zdaleka začal volat: „Otče, otče, nesu ti oběd! Ale otec hlásek jeho neslyšel, mimo to přece ani nevěděl, že má synka. Paleček nepřestal volat, až když u samého otce stál, on se ohlídl, co to tu bzučí, a viděl za sebou stát koš. Palečka ale neviděl. I začal si podivný koš, který sám na pole přišel, prohlížet, a tu teprve viděl Palečka, který se mu hned ohlásoval, že je rodný jeho synek, ráno narozený. „Ráno narozený, a už mi neseš oběd? Ty, jsi divný synek!“ zasmál se otec, a potom sednul a obědvál. Paleček se nabídl otci, že bude zatím orat, aby mu dal otec bíč, aby voly poháněl. „J, jak bys ty, synku, voly poháněl, když ani bíč pořádně neuměš,“ zasmál se otec. „Budu je tedy bez bíče pohánět,“ odpovídal Paleček a jedním pohybem skočil na vola, vlezl mu do ucha a začal volat: „Ho, hejska, hej!“, až volům v hlavě hrmělo. I rozběhli se a s takovou nahoru dolů utíkali, že přes oběd Paleček více zoral než otec za celý půlden. Okolo pole, na němž Paleček oral, vedla hlavní cesta. Právě v tu dobu šel tedy bohatý kupec z města, z trhu, vračej se domů. Když tu viděl voly, jak sami orají, velice se tomu podívil a blížě přistoupil, aby je lépe ty pozoroval, a tu teprve uslyšel Palečkův hlas, jak je poháněl. S údivem poslouchal, odkud hlas asi vychází, až tu zaslechl: „No, tu jsem, ve volově uchu!“. Podíval se volu do ucha a Palečka tam našel. Ten malinký hošík se mu zalíbil a přál si takového mít. Viděl, že umí voly pohánět, ale

Pohádka o Veliké řepě, Eliška N., 5 let